

**İQTİSADI TƏŞƏBBÜSLƏRƏ YARDIM
İCTİMAİ BİRLİYİ**

İlkin variant (müzakirə üçün təklif olunur)

**Azərbaycan Kənd Bələdiyyələri Assosiasiyasının
fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə dair
TƏDQİQAT HESABATI**

BAKI – 2009

Hesabat Böyük Britaniyanın «Oxfam» və Niderlandın ICCO təşkilatlarının birgə maliyyə dəstəyilə həyata keçirilən «Azərbaycanda yerli özünüidarəetmənin gücləndirilməsi» layihəsi çərçivəsində hazırlanıb.

Müəlliflər:

Rövşən AĞAYEV
Samir ƏLİYEV

**Az1009, Azərbaycan, Bakı şəhəri,
Zülfü Adıgözəlov küçəsi, ev 21
Tel: (99412) 5964459
Faks: (99412) 5964978
E-mail: sei@azeronline.com
Web: www.sei.az**

Giriş

Effektiv bələdiyyə institutunun formalaşması yerli özünüidarə birliklərinin fəaliyyətinin səmərəli qurulmasından əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Bəzən bu cür birliklərə yalnız bələdiyyələrarası əməkdaşlığın bir forması kimi baxılır. Lakin belə yanaşma yerli özünüidarə Assosiasiyalarının statusunu xeyli aşağı salır. Bələdiyyə birlikləri yerli özünüidarə orqanları arasında əməkdaşlıq formatından daha çox, mərkəzi hökumət qarşısında həmin orqanların maraqlarını təmsil edən instituttur. Odur ki, beynəlxalq təcrübədə bələdiyyə Assosiasiyalarının fəaliyyətinin effektivliyi məhz onun öz üzvlərinin maraqlarını təmsil etmə bacarığı əsasında qiymətləndirilir.

Azərbaycanda bələdiyyə birliklərinin yaradılmasından artıq 3 il ötür. Məlum olduğu kimi, 2006-cı ilin payızında Azərbaycanda kənd, qəsəbə və şəhər bələdiyyələrinin təmsil olunduğu 3 müxtəlif Assosiasiya yaradılıb. Bələdiyyələrin təxminən 85 faizi (2450-dək qurum) kənd, 9 faizi qəsəbə (230-dan çox bələdiyyə), yerdə qalanı isə (təxminən 80) şəhər assosiasiyasında birləşib. Lakin ötən dövr ərzində ölkədə əksmərkəzləşmənin dərinləşməsi, bələdiyyə institutunun inkişafı istiqamətində yerli özünüidarə birliklərinin hər hansı ciddi təşəbbüslərlə çıxış etməsi müşahidə olunmayıb. Yarandığı dövrdən indiyədək bələdiyyə birlikləri nə dərəcədə öz mandatına uyğun fəaliyyət göstərib? Bu qurumların potensialı (xüsusilə də kadr resursları) onların öz missiyasına uyğun çalışmasına imkan yaradıbmı? Üzv-bələdiyyələr, müstəqil ekspertlər, həmçinin bələdiyyə birliklərinin təmsilçiləri assosiasiyaların fəaliyyətində hansı problemləri daha qabarıq müşahidə edir? Bu qəbildən olan suallara obyektiv cavabların tapılması bələdiyyə assosiasiyalarının fəaliyyətilə bağlı müstəqil qiymətləndirmənin aparılmasını zəruri edir.

Təqdim edilən tədqiqat çərçivəsində Kənd Bələdiyyələri Assosiasiyasının (KBA) timsalında Azərbaycanda yerli özünüidarə birliklərinin fəaliyyəti qiymətləndirilib. Tədqiqat obyektı olaraq yalnız KBA-nın seçilməsi iki amillə bağlıdır. Əvvəla, məlumatlardan da göründüyü kimi, Azərbaycan bələdiyyələrinin mütləq əksəriyyəti bu birlikdə toplanıb. Başqa tərəfdən, bu tədqiqat «Oxfam» və İCCO-nun dəstəyilə reallaşdırılan «Azərbaycanda yoxsulluğun azaldılmasında bələdiyyələrin rolunun artırılması» layihəsi çərçivəsində aparılıb. Həmin layihə çərçivəsində isə məhz kənd bələdiyyələrilə əməkdaşlıq edilir.

Tədqiqat çərçivəsində konkret suallar müəyyən edilib və həmin suallara cavab axtarılıb. Məsələn, hazırda Azərbaycanda KBA-nın fəaliyyəti səmərəlidirmi və bu hansı meyarlar əsasında müəyyən olunmalıdır, beynəlxalq təcrübə əsasında müqayisə apardıqda Azərbaycanın analoji qurumlarının fəaliyyətində hansı fərqli cəhətlər müşahidə olunur, bu qurumların fəaliyyəti Avropa Şurasının standartlarına nə dərəcədə uyğundur və s. kimi suallar layihə ekspertlərinin tədqiqat istiqamətlərini təşkil edib.

Qabaqcıl təcrübələrin obyektini kimi Estoniya, Norveç, Finlandiya, Rusiya, Qırğızıstan və İsveç bələdiyyə birlikləri seçilib. Eyni zamanda, Azərbaycan KBA-nın fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün meyarlar (cəmi 10 meyar) işlənilib hazırlanıb. Həmin meyarlar elə seçilib ki, onlar KBA-nın həm institusional, həm də cari fəaliyyətini qiymətləndirməyə imkan verir. Nəhayət, ölkənin müxtəlif regionlarında fəaliyyət göstərən və KBA-da təmsil olunan bələdiyyələr arasında keçirilən sorğular, KBA nümayəndələrindən, yerli özünüidarə problemləri üzrə ekspertlərdən və bu sahəni işıqlandıran media təmsilçilərindən götürülən müsahibələr Assosiasiyanın fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün əsas məlumat mənbəyi kimi istifadə olunub.

Bələdiyyə Assosiasiyalarının fəaliyyəti sahəsində beynəlxalq təcrübə

Bələdiyyə birliklərinin formalaşması sahəsində beynəlxalq təcrübədə 3 müxtəlif modelə rast gəlinir. Birinci modeldə vahid ümumölkə Assosiasiyası fəaliyyət göstərir və yerli özünüidarə qurumları bilavasitə həmin birliyə üzv olurlar. İkinci modeldə bələdiyyələrin təmsil etdiyi inzibati-ərazinin tipindən (şəhər, kənd, rayon və s.) asılı olaraq ümumölkə miqyaslı müxtəlif birliklər fəaliyyət göstərir və bələdiyyələr özünün inzibati-ərazi tipinə uyğun Assosiasiyada təmsil olunurlar. Üçüncü model «çətir» birlikləri adlandırılır ki, bu halda vahid ümumölkə Assosiasiyasında bələdiyyələr birbaşa deyil, üzv olduqları regional birliklər vasitəsilə təmsil olunurlar. AŞ-nın saytında (www.coe.int) verilən məlumata görə, Şuraya üzv dövlətlər arasında bir və çox Assosiasiyalı ölkələrin sayı təxminən eynidir. Çexiya, Finlandiya, Kipr, Bolqarıstan, Xorvatiya, İslandiya, Norveç, Lüksemburq, Malta və Türkiyədə bir Assosiasiya fəaliyyət göstərir. İsveç, Niderland, Sloveniya və Yunanıstanda bu qurumların sayı ikidir. Bəzi ölkələrdə bu cür birliklərin sayı daha çoxdur. Məsələn, Rumıniyada 5 (böyük şəhər bələdiyyələrinin merlərinin, kommunaların, bələdiyyələrin, dairə bələdiyyə şuralarının və şəhərlərin), Ukraynada üç (şəhər, kənd, yerli və regional hakimiyyətlər) asossiya mövcuddur. Bələdiyyələrin öz birliklərini yaratması hüququ bəzi ölkələrdə (Estoniya, Avstriya, Bolqarıstan, Portuqaliya, Macarıstan və s.) konstitusiyaya, digər qism ölkələrdə isə qanunlar vasitəsilə tanınır. Amma məsələn, Böyük Britaniya və İsveçdə qanunvericilikdə belə bir hüquq təbit olunmur və onların yaranması tarixi ənənələrə əsaslanır.

Fərqli modellərin tətbiqinə baxmayaraq dünya (xüsusilə də inkişaf etmiş ölkələrin) təcrübəsində bələdiyyə Assosiasiyalarının məqsədi eynidir - yerli özünüidarə orqanlarının fəaliyyətilə bağlı bütün üzvlərlə razılaşdırılmış mövqenin formalaşdırılması, istər ölkə daxilində, istərsə də xaricdə bələdiyyələrin maraqlarının təmsil olunması milli assosiyaların əsas hədəfləri sırasına daxildir.

Yerli özünüidarə birlikləri ilk dəfə ötən əsrin 70-ci illərinin başlanğıcında Mərkəzi Avropa ölkələrində formalaşmağa başlayıb. Sonrakı mərhələdə - 90-cı illərin əvvəllərində analoji qurumlar müstəqillik qazanmış Şərqi Avropa, Baltik və MDB ölkələrində də yaranmağa başladı.

Hazırda MDB məkanında Ümumrusiya Bələdiyyə Qurumları Konqresi və Qırğızıstan Şəhərlər Assosiasiyası ən fəal birliklər hesab olunur. Rusiya Konqresi qurumun 2006-cı il iyulun 7-də təsdiqlənmiş Nizamnaməsi əsasında fəaliyyət göstərir. Nizamnaməyə əsasən, Konqresin başlıca məqsədlərinə bələdiyyələr arasında əlaqələri təmin etmək, dövlət hakimiyyət orqanları qarşısında yerli özünüidarə qurumlarının maraqlarını qorumaq, bələdiyyələrin zəruri informasiyalara çıxışına şərait yaratmaq kimi məsələlər daxildir. Qanunvericiliyə görə Rusiya Konqresi bələdiyyə qanunvericiliyinin formalaşdırılması prosesində iştirak etməli, yerli özünüidarəyə dair məlumat bazasını yaratmalı, bələdiyyə idarəetməsi sahəsində ən yaxşı təcrübələri yaymalı, bələdiyyələrə metodiki və ekspert yardımını göstərməlidir.

Ümumrusiya Bələdiyyə Qurumları Konqresinin nə dərəcədə fəal bir təsisat olmasını əyani şəkildə görmək üçün həmin qurumun internet saytına (<http://www.rncm.ru>) daxil olmaq kifayətdir. Saytda təqdim olunan məlumata görə,

Konqres «Rusiya Bələdiyyəsi» adlı aylıq jurnal nəşr edir. Qurumun İnternet saytında jurnalda dərc olunan materialların qısa xülasəsi verilir. Həmin jurnal «dövlət və bələdiyyə», «bələdiyyələrin gündəlik həyatının xronikası», «xarici təcrübə», «bələdiyyə naviqatoru», «bələdiyyənin kitab rəfi» kimi fərqli rubrikalardan ibarətdir. Ümumrusiya Bələdiyyə Konqresi «Bələdiyyənin informasiya bülleteni» adlı həftəlik elektron nəşr hazırlayır və saytda yerləşdirir. 2009-cu ildə bu bülletenin 43 sayı hazırlanıb. Məsələn, 22 dekabr 2009-cu ildə saytda yerləşdirilən bülletendə hökumətin yerli özünüidarə sahəsində atdığı addımlar, regionlarda bələdiyyə birliklərinin və yerli özünüidarə qurumlarının fəaliyyəti barədə informasiyalar, ən yaxşı ictimai təşəbbüslərə dair məlumatlar əks olunub. Konqres artıq 2 ildir «Bələdiyyə xəbərləri» adlı illik elektron məcmuə də hazırlayır. Məcmuənin 2008-ci ildə hazırlanan birinci sayı bələdiyyə birliklərinin fəaliyyəti sahəsində dünya və Rusiya təcrübəsinə, ötən ilki sonuncu sayı isə Rusiyada 2004-cü ildən başlanmış yerli özünüidarə sahəsində islahatların gedişinin təhlilinə həsr olunub. Ümumrusiya Konqresinin saytında bələdiyyələr üçün daha iki maraqlı elektron xidmət «link»i fəaliyyət göstərir. Onlardan birincisi «Qanunvericiliyin icmalı» adlanır və orada bütün normativ aktların xülasəsi təqdim olunur. Digər «link» isə «Bələdiyyə informasiyalarının Milli Agentliyi» adlanır. Bu linkdə böhran şəraitində müxtəlif bələdiyyələrin ərazisində baş verən sosial-iqtisadi şərait ətrafı təhlil olunur, zəruri informasiyalar təqdim edilir. Milli Agentlik ötən il ərzində 5 elektron informasiya bülleteni hazırlayaraq saytda yerləşdirib.

Bələdiyyə problemlərilə bağlı mediada dərc olunan bütün maraqlı yazılar toplanaraq saytda yerləşdirilir. Nəhayət, Konqres ekspertləri ali məktəblərdə tədris vəsaiti kimi istifadə olunmaq üçün yerli özünüidarəyə dair dərslik nəşr edir. Məsələn, «**Bələdiyyə idarəetməsi**» adlı sonuncu nəşr təxminən ilyarım öncə hazırlanıb və Sankt-Peterburqdakı Dövlət Qulluğu Akademiyasında kitabın təqdimatı keçirilib.

Təbii ki, Ümumrusiya Bələdiyyə Konqresinin fəaliyyəti informasiya, metodoloji və ekspert yardımları ilə məhdudlaşmır. Ötən dövr ərzində qurumun həyata keçirdiyi tədbirləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- **Bələdiyyə idarəetməsi sahəsində yaxşı təcrübələrin yayılması.** Bu məqsədlə «Şəhər İqtisadiyyatı İnstitutu» Fondu ilə Konqres arasında saziş imzalanıb. Sazişə görə, Fond yaxşı təcrübələri sistemləşdirərək «Yaxşı təcrübələr Məcəlləsi» və «Yaxşı təcrübələr Kitabxanası» yaradılmasını işini davam etdirir.

- **Vahid informasiya məkanının yaradılması.** 2007-ci ildən start verilən bu fəaliyyət yekunda «Korporativ avtomatlaşdırılmış informasiya bazası»nın yaradılması ilə başa çatdırılacaq. Bu baza işə düşdükdən sonra bələdiyyələr İnternet vasitəsilə bir-birinin fəaliyyətini izləyə biləcək, həmçinin müraciətlər və əlaqələr tam avtomatlaşacaq.

- **Bələdiyyələrin maraqlarının ifadə və müdafiə edilməsi.** Bu istiqamət çərçivəsində Konqres müntəzəm olaraq yerli özünüidarə problemlərinə dair ölkə və regional miqyaslı forumlar təşkil edir, aşkarlanan problemlərin həlli üçün konseptual və analitik materiallar hazırlayır, həmçinin bu sənədlərin hazırlanmasına ekspert cəmiyyətini cəlb edir, hazırlanmış bütün sənədləri dövlət hakimiyyət orqanlarına təqdim edir, onlarla açıq müzakirələr təşkil edir.

- **Qanunvericilik aktlarının hazırlanmasında iştirak edir.** Konqres təmsilçiləri Dumanın yerli özünüidarə Komitəsinin demək olar ki, bütün iclaslarında iştirak edir.

- **Bələdiyyə aktlarının ümumrusiya qeydiyyatının fəmaləşdirilməsi və ona nəzarət.** Bu qeydiyyatın yaradılması və aparılan effektiv nəzarət nəticəsində federal qanunvericiliyin

tələblərinə uyğun gəlməyən bələdiyyə aktlarının ümumi yerli özünüidarə aktlarında xüsusi çəkisi 1999-cu ildəki 34 faizdən 2008-ci ildə 0,7 faizə enib.

- Bələdiyyə problemlərinin müntəzəm monitorinqini aparır, monitorinqin nəticələrinə əsasən yerli özünüidarə institutunun effektivliyini qiymətləndirir;

- Bələdiyyə kadrlarının hazırlanmasında iştirak edir. 2006-cı ildə Ümumrusiya Bələdiyyə Konqresinin Hökumət yanında Xalq Təsərrüfatı Institutunun bağladığı sazişə əsasən, hər iki qurum bələdiyyə kadrlarının hazırlığı və yenidən hazırlığı sisteminin yaradılması prosesində birgə əməkdaşlıq edirlər.¹

Finlandiya Avropa Birliyində əksmərkəzləşmənin ən geniş yayıldığı ölkə hesab olunur. Ölkədə təxminən 348 bələdiyyə fəaliyyət göstərir. Ölkənin Yerli və Regional Hakimiyyətlər Assosiasiyası özündə qəsəbə idarəçiliyini və bələdiyyələri birləşdirir. Finlandiya Yerli və Regional Hakimiyyətlər Assosiasiyasının əsas məqsədi bələdiyyələr arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi və onların vətəndaşlar üçün faydalılığının artırılmasıdır. Assosiasiya əsasən üç istiqamət üzrə fokuslaşıb: əsas ictimai xidmətlərin keyfiyyətli çatdırılması, yerli demokratiyanın inkişafı və dayanıqlı inkişaf. Assosiasiya bələdiyyələrin maraqlarının müdafiəsi istiqamətində lobbi fəaliyyəti göstərir, onları araşdırma və digər mütəxəssis xidmətləri ilə təmin edir. Qurum müntəzəm araşdırmalar aparmaqla yerli özünüidarə ilə bağlı dəyişiklikləri proqnozlaşdırır və zəruri analitik materiallar hazırlayır. Şuranın daxilində müxtəlif məsələlər ilə bağlı məşvərətverici heyətlər mövcuddur. Məsələn, təhsil və mədəniyyət, sosial xidmətlər və səhiyyə və kiçik bələdiyyələr ilə iş üzrə heyətlər mövcuddur. Əmək bazarı ilə bağlı məsələlərdə yerli hakimiyyətlərin maraqlarının müdafiə olunması məqsədilə Assosiasiyanın tərkibində xüsusi komissiya yaradılıb².

Estoniyada yerli özünüidarə assosiasiyaları xüsusi qanunvericilik aktlarına əsaslanır və bu qanunvericilik sənədlərində assosiasiyanın bütün fəaliyyət istiqamətləri və onların sərhədləri müəyyənləşdirilir. Estoniyada bələdiyyə assosiasiyaları qeyri-kommersiya təşkilatı kimi qeydiyyatdan keçir. Assosiasiyalar iki səviyyədə yaradılır; «kounti» adlanan yerli səviyyədə və ölkə səviyyəsində. Estoniyada 15 kounti var və hər bir kountidə həmin ərazidə fəaliyyət göstərən bütün bələdiyyələri özündə birləşdirən yerli özünüidarəetmə assosiasiyaları mövcuddur. Kounti səviyyəsində olan assosiasiyalara birbaşa seçkilər keçirilmir və hər bir üzv bələdiyyənin ümumi yığıncağında Assosiasiyaya təmsilçi müəyyənləşdirilir. Üzvlük tamamilə könüllülük prinsipinə əsaslanır. Qurumun başlıca məqsədi kimi üzv yerli özünüidarə qurumlarının orta q maraqlarını müdafiə etmək və ölkə səviyyəsində onlar arasında əməkdaşlığı gücləndirmək müəyyən olunub. Həmçinin bələdiyyə assosiasiyası çalışır ki, bütün üzv bələdiyyələr eyni səlahiyyətlərin yerinə yetirilməsində bərabər səviyyəli bacarıqlar və peşəkarlıq nümayiş etdirlərsinlər.

Bələdiyyələrin aid olduqları assosiasiyaların fəaliyyətinin miqyası üzv bələdiyyələrin ehtiyaclarına uyğun olaraq dəyişir. Regional bələdiyyə assosiasiyaları əsasən üzv bələdiyyələrin büdcələrindən maliyyələşir. Ölkə səviyyəsində Estoniyada iki yerli özünüidarəetmə assosiasiyası mövcuddur. Estoniya şəhərləri Assosiasiyası və

¹ Bütün məlumatlar Ümumrusiya Bələdiyyə Konqresinin sayından (<http://www.mcm.ru>) götürülüb

² http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;161;279;280;60954

Estoniya Bələdiyyələri Assosiasiyası 1990-cı ildə yaradılıb. Bu iki assosiasiyanın ortqaq qurumu Yerli Özünü İdarəetmə Orqanları Assosiasiyalarının Əməkdaşlıq Assambleyasıdır. Assambleyanın əsas fəaliyyəti hökumətlə danışıqlarda üzv bələdiyyələrin maraqlarını müdafiə etməkdən ibarətdir. Bələdiyyə assosiasiyaları öz üzvlərinin ümumi maraqlarını müdafiə etmək məqsədilə inzibati məhkəmə qarşında iş qaldırmaq hüququna sahibdirlər.

1994-cü ildən başlayaraq assosiasiyalar ilə hökumət arasında dövlət büdcəsindən yerli özünü idarəetmə qurumlarına ayrılacaq vəsaitlərin həcmilə bağlı razılığın əldə olunması istiqamətində illik büdcə danışıqları aparılır. Bundan başqa, dövlət hakimiyyət orqanları Assosiasiyalarla birgə məsləhətləşmələr əsasında müntəzəm olaraq yerli özünüidarə sahəsində qanunvericilik bazasının qiymətləndirilməsini həyata keçirir, onların nümayəndələri hökumətin müxtəlif işçi qruplarında təmsil olunur. Yerli özünüidarəetmə assosiasiyalarının elektron formada yaradılmış qanunvericilik aktlarının hazırlanması sisteminə (e-Qanun) aktiv istifadəçi qismində birbaşa çıxış imkanı var. Bələdiyyə birlikləri öz üzvlərini müxtəlif qrant proqramlarının icrasına cəlb edir³.

İsveçin Yerli hakimiyyətlər və Regionlar Assosiasiyası inkişaf etmiş ölkələr içərisində öz fəallığı ilə seçilir. Bu ölkədə 290 bələdiyyə, 18 kounti şurası və iki region var. Bütün bələdiyyələr, kounti şuraları və iki region vahid bir assosiasiyada birləşir. Qurumun vahid məqsədi yerli özünüidarə qurumlarının gücləndirilməsi və yerli demokratiyanın inkişafıdır. Yerli özünüidarə institutları öz maraqlarının assosiasiya səviyyəsində təmsil olunması üçün birliyin ali qərarverici orqanı olan konqresə öz nümayəndələrini təyin edirlər. Assosiasiyanın əsas maliyyə mənbəyi üzvlük haqqlarıdır və onların məbləği üzv-bələdiyyələrin vergi bazasına əsasən müəyyən edilir. Assosiasiya öz üzvləri adından hökumətlə kollektiv danışıqlar aparır və bütün kollektiv razılışamalara imza atır. İsveç bələdiyyələr assosiasiyası mərkəzi hakimiyyət ilə əməkdaşlığın predmetini müəyyənləşdirən zaman daha çox gündəmdə olan siyasət istiqamətlərinə önəm verir. Məsələn, bələdiyyələr, kounti şuraları və regionlar enerji və iqlim proseslərində mühüm rol oynamağa çalışırlar və bu istiqamətlərdə müxtəlif təşəbbüslər ilə çıxış edirlər. Hökumətlə müzakirə və danışıqların əsasını assosiasiyanın əvvəlcədən hazırladığı və onun mövqeyini bildirən xüsusi sənəd təşkil edir. Hazırda assosiasiya çalışır ki, yerli hakimiyyətlər enerji və iqlim siyasəti istiqamətlərində daha çox öhdəliyə sahib olsunlar. Bu istiqamətdə assosiasiya xüsusi siyasət sənədləri hazırlayıb hökumətə təqdim edib. Məlumat üçün qeyd edək ki, İsveçin bələdiyyə birliyi 9 komitədən (təhsil, ahıllara və uşaqlara qayğı, icma inkişafı və planlaşdırma, demokratiya, beynəlxalq əlaqələr, sosial siyasət, mədəniyyət və asudə vaxtın təşkili, regional inkişaf komitələri) və 2 nümayəndəlikdən (danışıqlar üzrə və səhiyyə məsələləri ilə bağlı) ibarətdir⁴.

Qırğızıstanda bələdiyyələrarası əməkdaşlığın səmərəli formalarından biri kimi Qırğızıstan şəhərləri Assosiasiyası fəaliyyət göstərir. Qurumun əsas məqsədi ölkədə yerli özünüidarənin güclənməsinə, yerli demokratiyanın inkişafına dəstək vermək, şəhərlərin

³ http://www.einst.ee/factsheets/factsheets_uus_kuju/local_government_reform.htm

⁴ http://brs.skl.se/brsbibl/kata_documents/doc39552_1.pdf

mənafeələrini milli səviyyədə təmsil etməkdir. Assosiasianın son illərdə reallaşdırdığı əsas tədbirlər aşağıdakılardır:

- *Assosiasiya yerli dövlət administrasiyası və yerli özünüidarə arasında funksiyaların bölüşdürülməsi ilə bağlı təkliflər hazırlayaraq hökumətə təqdim edib;*

- *Assosiasiya vilayət şəhərləri üçün idarəetmə strukturunun və nümunəvi ştat cədvəlinin layihəsini işləyib hazırlayıb. Assosiasiya hesab edir ki, meriyaların mövcud strukturu və aparat ştatları yerinə yetirilən funksiyaların həcminə və əhalinin sayına uyğun deyil;*

- *Assosiasiya Qırğızıstan Hökuməti yanında Koordinasiya Şurasının tərkibində dövlət idarəetməsinin əksmərkəzləşdirilməsi və yerli özünüidarənin inkişafı Milli Strategiyasının həyata keçirilməsində iştirak edir. Milli əksmərkəzləşmə strategiyasının əsas tədbirlər planının həyata keçirilməsi gedişində Assosiasiya Qırğızıstan Respublikasının aşağıdakı mövcud qanunlarına bir sıra dəyişiklik və əlavələr təklif edib:*

- Yerli özünüidarə və yerli dövlət administrasiyası haqqında
- Qırğızıstan Respublikasının paytaxtı - Bişkek şəhərinin statusu haqqında
- Mənzil mülkiyyətçilərinin birlikləri haqqında
- Qırğızıstan Respublikasının Mənzil Məcəlləsi

Assosiasiya «Yerli özünüidarə orqanlarının səlahiyyət dairəsi və onlara ayrı-ayrı səlahiyyətlərin verilməsi haqqında» və «Yerli özünüidarə və yerli dövlət administrasiyası haqqında» Qanuna əlavə və dəyişikliklər haqqında» qanun layihələrinin hazırlanmasında iştirak edib. Bu məqsədlə assosiasiya dəyirmi masalar, konfranslar və debatlar təşkil edib.

Eyni zamanda, Assosiasianın icra orqanın əməkdaşları bir neçə nazirlik tərəfindən təşkil olunan işçi komissiyanın tərkibində «Bələdiyyə qulluğu haqqında» Qanunun həyata keçirilməsi ilə bağlı aşağıdakı normativ hüquqi aktların layihələrinin hazırlanmasında iştirak ediblər:

- *Qırğızıstan Respublikasının bələdiyyə qulluğunun bələdiyyə vəzifələri reyestri;*
- *Qırğızıstan Respublikası bələdiyyə qulluqçularının attestasiyasının keçirilməsi qaydaları haqqında Əsasnamə;*
- *Qırğızıstan Respublikasının bələdiyyə qulluğunun vakant inzibati vəzifələrinin tutulması üzrə müsabiqə keçirilməsinin qaydaları haqqında Əsasnamə;*
- *Qırğızıstan Respublikasının inzibati vəzifələr tutan bələdiyyə qulluqçularına rütbələrin verilməsi qaydaları haqqında əsasnamə*

Assosiasiya bələdiyyə mülkiyyətinin və mənzil-kommunal təsərrüfatının səmərəli idarə olunması məsələləri üzrə yerli normativ hüquqi aktların hazırlanmasında şəhərlərə kömək edir və onlara məsləhət xidməti göstərir. 2004-cü ildə Assosiasianın veb sahifəsi təkmilləşdirildi. Qurum «Bələdiyyə xəbərləri» adlı elektron jurnal nəşr edir və onu tam həcmdə öz saytında yerləşdirir. Saytda bütün bələdiyyələrlə onlayn əlaqə saxlamaq üçün «on-line konfrans» adı ilə ayrıca link yaradılıb. Bələdiyyələrin Assosiasiya ilə elektron əlaqəsini təmin etmək üçün hər bir quruma kod təqdim olunub. Bələdiyyə onu maraqlandıran hər hansı suala operativ cavab almaq üçün «on-line konfrans» düyməsini basır və ekranda bələdiyyənin adını, elektron ünvanını, telefonunu, sual ünvanlayan şəxsin ad və soyadını, həmin bələdiyyə üçün təqdim olunan xüsusi kodu tələb edən lövhə

açılır. Bu məlumatlar daxil edildikdən sonra sualı daxil etmək imkanı yaranır. Assosiasiya ekspertləri qısa zaman ərzində bütün sualları cavablandırırlar.

Assosiasiya Dünya Bankının dəstəyi ilə Bişkek Urban İnstitutunun hazırladığı kiçik şəhərlərin inkişaf Strategiyası layihəsinin ekspertizasını aparıb. Assosiasiyanın icra qurumunun əməkdaşları Bişkek şəhərinin sosial-iqtisadi inkişaf Proqramı layihəsinin hazırlanmasında iştirak edib və Bişkek şəhərinin inkişaf strategiyasının işlənilib hazırlanmasına ekspert qismində cəlb olunublar.

Assosiasiya dəfələrlə hökumətin diqqətini dövlət hakimiyyət orqanları tərəfindən bələdiyyə mülkiyyətinə münasibətdə törədilən hüquqa zidd hərəkətlərə cəlb etmək üçün media kampaniyaları təşkil edib yönəlib. Bu fəaliyyət bir sıra bələdiyyələrdən qanunsuz alınmış əmlakın onlara qaytarılması, qəbul olunmuş qərarların ləğv ilə nəticələnib. Assosiasiya bələdiyyə mülkiyyətinin idarə olunması Konsepsiyasını işləyib hazırlayıb və sənəd hökumətin qərarı ilə təsdiqlənib⁵.

Çexiyada⁶ bələdiyyələr Şəhər və Yaşayış Məntəqələri İttifaqında (ŞYMİ) birləşiblər. Qurumun əsas missiyası yerli hakimiyyət orqanlarının maraqlarının vahid (həmçinin əlaqələndirilmiş) yanaşma əsasında milli və ümumavropa səviyyəsində müdafiə olunmasıdır. Bu missiya çərçivəsində ŞYMİ-nin başlıca fəaliyyətləri ölkədə yerli demokratiyanın inkişaf etdirilməsi, mərkəzi və regional idarəetmə orqanları, eyni zamanda Deputatlar Palatası və Senat ilə əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması, idarəetmə orqanlarının hüquq və mənafeələrinin müdafiəsi, yerli səviyyədə kadr hazırlığının dəstəklənməsi, bələdiyyələrə məsləhət xidmətlərinin (məsələn, qanunvericilik, tərəfdaşlıq layihələri və s. üzrə) göstərilməsi kimi məsələlərə yönəlib. İttifaq hökumət və ayrı-ayrı nazirliklər tərəfindən keçirilən və yerli idarəetmə orqanlarına aid məsələlərə toxunan bütün görüşlərdə iştirak edir. ŞYMİ-nin təmsilçiləri siyasətin işlənməsi və qanun layihələrinin hazırlanması ilə bağlı 78 işçi qrup, komitə və komissiya üzvüdürlər. Qurumun fəaliyyəti ilə bağlı yalnız bir nümunəyə diqqət etsək, İttifaqın necə səmərəli fəaliyyət göstərdiyi aydın görünəcək. 2001-2002-ci illərdə yerli idarəetmə orqanlarının fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericiliyin yenidən işlənməsi zamanı ŞYMİ-nin təklif etdiyi əlavə və dəyişikliklərin 85%-i qəbul olunub.

Hazırda İttifaqın iştirakı ilə yaradılmış Yerli Administrasiyaya Yardım Fondu fəaliyyət göstərir. Fondun əsas məqsədi regional tədris mərkəzləri (12 belə mərkəz mövcuddur) vasitəsilə yerli hakimiyyətlərə məsləhət və təlim xidmətlərinin təşkilidir.

Norveçdə bələdiyyələri, regionları və bələdiyyə müəssisələrini özündə birləşdirən Yerli və Regional Hakimiyyətlər Assosiasiyası fəaliyyət göstərir (YRHA). Bu qurum 1972-ci ildə əvvəllər mövcud olmuş iki assosiasiyanın - 1903-cü ildə yaradılmış Norveç Şəhərlər İttifaqının və 1923-cü ildə təsis edilmiş Norveç Kəndləri Assosiasiyasının birləşməsi yolu ilə formalaşdırılıb⁷. Assosiasiya ümumi üzvlərinin maraqlarını ifadə edərək onların ən yüksək hakimiyyət səviyyəsində lobbiciliyini həyata keçirir. YRHA təmsilçiləri Norveç hökumətində görüşlərdə öz təkliflərini təqdim edir və hətta bələdiyyələrin maraqları naminə ölkənin büdcəsində düzəlişlər edilməsinə nail ola bilir. Assosiasiya müntəzəm olaraq üzvlərini Norveçdə yerli özünüidarənin inkişafı ilə bağlı gedən proseslərlə bağlı

⁵ http://www.citykr.kg/ocheti_assoc_rash.php?ify_id=4

⁶ <http://www.smocr.cz/default.aspx?languageCode=EN>

⁷ <http://www.ks.no/u/English/Targets/About-KS/>

məlumatlandırır, onlar arasında təcrübə mübadiləsinə kömək edir, üzvlərinin mənafeələrini hökumətdə, parlamentdə, əmək və digər təşkilatlarda müdafiə edir.

Artıq 20 ilə yaxındır ki, YRHA-da məlumat şəbəkəsi uğurla fəaliyyət göstərir. Şəbəkə Assosiasiya üzvlərini informasiya, hüquqi və statistik materiallarla təmin edir. Bir çox digər analoji assosiasiyalardan fərqli olaraq YRHA 1986-cı ildən etibarən işəgötürənlərin (bələdiyyə müəssisələrinin) maraqlarını təmsil edir və bələdiyyə müəssisələrinin fəaliyyətinə aid müxtəlif məsələlər üzrə hökumət və həmkarlar ittifaqları ilə kollektiv danışıqlar aparır. Qeyd edək ki, bələdiyyə müəssisələrində məşğul əhəlinin 20%-dən çoxu işləyir⁸.

YRHA beynəlxalq təşkilatlarla da sıx əməkdaşlıq edir və müxtəlif beynəlxalq proqramlarda iştirak edir. Qurum digər ölkələrdə bələdiyyə assosiasiyalarının formalaşmasına və inkişafına dəstək məqsədilə həyata keçirilən layihələrin də iştirakçısıdır. Buna misal olaraq YRHA-nın Avropa Şurası Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi ilə birgə Azərbaycan bələdiyyə assosiasiyalarının yaradılması layihəsində iştirakını göstərmək olar.

⁸ <http://econom.nsc.ru/conf08/info/Doklad/Malov2.doc>

Avropa Şurasının bələdiyyə birliklərinin fəaliyyətilə bağlı mövqeyi

Avropa Şurasının Yerli Özünüidarəyə dair Xartiyasının 10-cu maddəsi yerli özünüidarə orqanlarının birləşmə hüququnu təsbit edir. Sənədin 10.1-ci maddəsində qeyd edilir ki, yerli özünüidarə orqanları öz səlahiyyətlərini həyata keçirən zaman ümumi maraq doğuran vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün digər yerli özünüidarə orqanları ilə əməkdaşlıq etmək və qanunla müəyyən edilmiş hədudlarda onlarla birləşmək hüququna malikdirlər. Həmçinin, Xartiyanın 10.2-ci maddəsinin tələbinə görə, AŞ-yə üzv dövlətlərdə yerli özünüidarə orqanlarının ümumi maraqlarının qorunması və inkişafı üçün onların assosiasiyalara və yerli özünüidarə orqanlarının beynəlxalq birliklərinə daxil olmaq hüququ tanınmalıdır.

Öz növbəsində, sənədin 4.6-cı maddəsinə əsasən, hökumət yerli özünüidarə orqanlarına bilavasitə aidiyyatı olan məsələlərlə bağlı qərarların planlaşdırılması və qəbulu prosesində bu orqanlarla məsləhətləşməli və mümkün olduğu qədər bu cür məsləhətləşmələrə qabaqcadan başlamalıdır. AŞ-nin 2005-ci ildə qəbul etdiyi «Yerli hakimiyyət orqanları ilə məsləhətləşmə» adlı 171 sayılı Tövsiyə sənədində də qeyd edilir ki, səmərəli idarəetməni təmin etmək məqsədilə yerli hakimiyyət orqanları ilə məsləhətləşmələr siyasi qərarların və inzibati proseslərin ayrılmaz tərkib hissəsi olmalıdır⁹. Nəhayət, Xartiyanın 5-ci maddəsinin tələbinə əsasən, ərazi hədudlarının istənilən formada dəyişilməsi zamanı yerli özünüidarə orqanları ilə qabaqcadan məsləhətləşmə aparılmalıdır.

AŞ eksretləri belə məsləhətləşməni mərkəzi hökumətlə bələdiyyələr arasında informasiya və rəy mübadiləsinin arasıkəsilməz mexanizmi hesab edir (adiçəkilən Tövsiyə sənədinin 7-ci bəndi) və üzv ölkələrin təcrübəsində həmin məsləhətləşmələrin bir qayda olaraq yerli özünüidarə qurumlarının assosiasiyaları vasitəsilə baş tutduğunu vurğulayırlar (Tövsiyə sənədi, 13-cü bənd). Bununla belə, AŞ ekspertləri üzv ölkələrdə məsləhətləşmələrin səmərəliliyini artırmaq üçün aşağıdakı addımların atılmasını zəruri hesab edir:

- yerli hakimiyyət orqanlarının mərkəzi hökumətlə məsləhətləşmə hüququ milli qanunvericilikdə təsbit olunmalıdır;
- mərkəzi hökumətlər yerli hakimiyyətlərin assosiasiyalarını məsləhətləşmələrdə tərəf kimi qəbul etdiyini rəsmi olaraq bəyan etməlidir;
- Yerli və regional assosiasiyaların inkişafı dəstəklənməlidir;
- Mərkəzi hökumətlər müntəzəm olaraq bələdiyyələri onların səlahiyyətləri və məsuliyyəti, vergi əksmərkəzləşməsi və maliyyə vəsaitlərinin ayrılması kimi məsələlərin müzakirəsinə cəlb etməlidir;
- Məsləhətləşmələrin müntəzəmliyini asanlaşdırmaq üçün assosiasiya və mərkəzi hökumət orqanlarının nümayəndələrinin birgə təmsil olunduğu konsultativ qurum yaradılmalıdır;
- Milli assosiasiyaların analoji beynəlxalq birliklərə üzvlüyü dəstəklənməlidir.

9

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=REC\(2005\)171&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=Congress&BackColorInteRnet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=REC(2005)171&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=Congress&BackColorInteRnet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679)

AŞ ekspertləri 2005-ci ildə adıçəkilən tövsiyə ilə bağlı izahedici sənəd də (Explanatory Memorandum) hazırlayıblar¹⁰. Ekspertlərin məlumatına görə, AŞ-yə üzv olan Assosiasiyaların hökumətlə danışıqlarda tərəf kimi qəbul olunması bəzi ölkələrdə (Avstriya, Almaniya, Xorvatiya, Macarıstan, İtaliya, Sloveniya, İspaniya və s.) qanunvericilikdə əks etdirilir. Amma bəzi ölkələrdə (məsələn, Çexiya, Norveç, Finlandiya və s.) bu proses qanunvericiliyin tələblərinə yox, ümumi qəbul edilmiş təcrübələrə əsaslanır. Sənəddə həmçinin AŞ-yə üzv ölkələrdə bələdiyyələrin mərkəzi hökumətlər tərəfindən məsləhətləşmələrə cəlb olunma vəziyyətini öyrənmək üçün Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresinin ekspertlərinin 2004-2005-ci ildə apardığı qiymətləndirmənin nəticələrindən ətraflı bəhs olunur. Şura ekspertləri qiymətləndirmə zamanı üzv-dövlətlərə anket sorğuları göndərib. Göndərilən suallar məsləhətləşmələrin qanunvericilikdə əks etdirilməsi, bələdiyyələrin birləşmə hüququnun təmin olunması, məsləhətləşmələrlə bağlı tərəflərin öhdəlikləri, danışıqların aparılması prosedurları ilə bağlı olub. Tədqiqat müəyyən edib ki, bəzi ölkələrdə (Portuqaliya, Finlandiya, Bolqarıstan, Sloveniya, Macarıstan, İspaniya, Niderland, İsveç, Makedoniya və s.) bələdiyyələrin mənafeylə bağlı qanunvericilik dəyişikliklərinin edilməsindən öncə yerli özünüidarə qurumları ilə məsləhətləşmələrin aparılması hüquqi nöqtəyi-nəzərdən məcburi xarakter daşıyır. Bu ölkələrin hamısında məsləhətləşmələr bələdiyyələrin milli Assosiasiyaları vasitəsilə aparılır. Danışıqlar üçün bələdiyyələrlə mərkəzi hökumətlərin birgə yaratdığı konsultativ qurumlar fəaliyyət göstərir. Təcrübədə bəzən hətta eyni ölkədə müxtəlif məsələlər üzrə bir neçə analogi qurum təsis olunur. AŞ üzvü olan ayrı-ayrı dövlətlərdə mərkəzi hökumətlə bələdiyyə birliklərinin yaratdıqları konsultativ qurumların təribəsinə diqqət yetirək:

- **Avstriyada** 2 məşvərətçi qurum fəaliyyət göstərir. Onlardan birincisi maliyyə məsələləri üzrə 8 nəfərdən ibarət məşvərət komitəsidir ki, üzvlərinin 3 nəfəri mərkəzi hökumət adından sahə nazirliklərini, 3 nəfəri region hökumətlərini, 2 nəfəri isə yerli özünüidarə assosiasiyalarını (şəhərlər və bələdiyyələr Assosiasiyalarının hərəsindən bir nəfər) təmsil edir. Digəri isə regional planlaşdırma üzrə birgə komitə adlanır. Bu təsisat da dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə birliklərinin ortaq qurumudur.

- **İspaniyada** 10 nəfəri yerli özünüidarə qurumlarını, 10 nəfəri isə hökuməti təmsil edən daimi komitə mövcuddur.

- **Finlandiyada** hökumətin qərarı ilə yaradılan «Bələdiyyə inzibatçılığı və maliyyəsi üzrə Məsləhət Şurası» fəaliyyət göstərir. 14 nəfərdən ibarət Şurayı hökumət və bələdiyyə birlikləri birgə təsis edib.

- **Estoniyada** maliyyə, təhsil, səhiyyə və sosial müdafiə məsələləri üzrə sahə nazirliklərinin və bələdiyyə birliklərinin təmsil olunduğu «Bələdiyyə komitəsi» fəaliyyət göstərir.

- **Lüksemburqda** daxili işlər nazirinin sədrliyiylə sahə nazirliklərinin və bələdiyyə birliklərinin təmsil olunduğu «Yerli maliyyə məsələləri Şurası» fəaliyyət göstərir.

- **Makedoniyada** «Əksmərkəzləşmə üzrə Əlaqəndirmə Şurası» fəaliyyət göstərir ki, qurumun 17 nəfərlik heyətinin 14 nəfəri nazirlikləri, 3 nəfəri isə bələdiyyə birliklərini təmsil edir.

10

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CPL\(12\)5&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CPL(12)5&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679)

Araşdırmalar göstərir ki, AŞ-yə üzv dövlətlərin təcrübəsində hökumətlə bələdiyyə birlikləri arasında məsləhətləşmələrdə bələdiyyələrin maliyyə resursları ilə təminatı xüsusi yer tutur (həmçinin bu məsləhətləşmələrin predmetinə ərazi planlaşdırması, yerli iqtisadi inkişaf, təhsil, ətraf mühit kimi məsələlər də daxildir). Finlandiya, Avstriya, Sloveniya, Fransa və Rumıniyada büdcələrə maliyyə yardımlarının ayrılması ilə bağlı məsləhətləşmələrdə bilavasitə maliyyə naziri səviyyəsində iştirakçılıq təmin olunur.

Bundan əlavə, AŞ üzv dövlətlərə yerli demokratiyanın vəziyyətilə bağlı ünvanladığı tövsiyə sənədlərində də həmin ölkələrdə yerli hakimiyyət assosiasiyalarının inkişafına dair məsləhətlərini verir. Məsələn, qurumun 2004-cü ildə Gürcüstana ünvanladığı yerli və regional demokratiyanın vəziyyətinə dair 157 sayılı Tövsiyədə qeyd olunur ki, mərkəzi hökumətlə yeri özünüidarəetmə qurumlarının əlaqələri yenə də zəif olaraq qalır və onlar arasında dialoqun intensivləşdirilməsinə, beynəlxalq assosiasiyaların vasitəçiliyi ilə əməkdaşlığın qurulmasına ehtiyac var¹¹. Yaxud, məsələn, Yunanıstanla bağlı 2004-cü ildə qəbul olunmuş 109 sayılı Tövsiyədə vurğulanır ki, ölkə ərazisində inzibati bölgü ilə bağlı aparılan restrukturizasiya prosesinə yerli özünüidarə orqanları da cəlb olunmalı, həmçinin bu qurumların təmsilçiləri parlament komitələrinin və hökumət tərəfindən yaradılan ekspert qruplarının işinə çağırılmalıdır¹². Və ya qurumun 2000-ci ildə Estoniyada yerli demokratiyanın vəziyyətinə dair qəbul etdiyi 81 sayılı Tövsiyədə qeyd olunur ki, bu ölkədə milli səviyyədə fəaliyyət göstərən ayrı-ayrı yerli özünüidarə assosiasiyaları mərkəzi hökumətlə danışıqlarda güclü mövqeyə malik olmaq üçün razılaşdırılmış və əlaqələndirilmiş fəaliyyət planına malik olmalı və vahid assosiasiyada birləşmək imkanlarını nəzərdən keçirməlidirlər¹³.

11

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=976391&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>

12

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=942799&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>

13

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=930719&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>

Azərbaycan Kənd Bələdiyyələri Assosiasiyasının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi

Azərbaycanda yerli özünüidarə qurumlarının təmsilçisi olan birliklər, o cümlədən Kənd Bələdiyyələri Assosiasiyaları 2007-ci ildən fəaliyyət başlayıb. Bu qurumların fəaliyyətinin hüquqi əsası «Bələdiyyələrin statusu haqqında» Qanunda təsbit olunub. Belə ki, həmin qanunun 10-cu maddəsində qeyd olunur ki, bələdiyyələr öz fəaliyyətlərini əlaqələndirmək, hüquq və mənafeələrini daha səmərəli həyata keçirmək üçün ittifaqlar yarada bilər və həmin ittifaqlar qanunvericiliyə uyğun olaraq qeydiyyatla alınmalıdır. AŞ-nin müvafiq standartlarını və müxtəlif ölkələrin analoji birliklərinin hüquqi əsaslarını təhlil etdikdə Azərbaycanda bələdiyyə Assosiasiyalarının fəaliyyətinin normativ-hüquqi tənzimlənməsində aşağıdakı çatışmazlıqlar üzə çıxır:

1. Yerli Özünüidarəyə dair Avropa Xartiyasının 10.2-ci maddəsi AŞ-yə üzv dövlətlərdə milli assosiasiyaların analoji beynəlxalq birliklərə daxil olmaq hüququnun tanınması tələbini irəli sürür. Lakin Azərbaycan qanunvericiliyində bu müddəə öz əksini tapmayıb;

2. Yerli Özünüidarəyə dair Avropa Xartiyasının 4.6 və 5-ci maddələri, həmçinin AŞ-nin 2005-ci ildə qəbul etdiyi «Yerli hakimiyyət orqanları ilə məsləhətləşmə» adlı 171 sayılı Təvsiyə sənədinin 7-ci bəndi hökumətin yerli özünüidarə orqanlarına bilavasitə aidiyyəti olan məsələlərlə bağlı qərarların planlaşdırılması və qəbulu prosesində bu orqanlarla məsləhətləşməli olduğunu vurğulayır. Lakin Azərbaycan qanunvericiliyində bu cür məsləhətləşmə mexanizmi ilə əlaqədar hər hansı müddəə yoxdur. Yalnız «Bələdiyyələrin statusu haqqında» Qanunun 13-cü maddəsində qeyd olunur ki, bələdiyyə ərazilərinin müəyyənləşdirilməsi və dəyişdirilməsi, o cümlədən bələdiyyələr təşkil edilərkən, birləşdirilərkən, ayrılarkən, yenidən təşkil edilərkən, yaxud ləğv olunarkən onların hüduqlarının müəyyənləşdirilməsi və dəyişdirilməsi sosial-iqtisadi vəziyyət, tarixi və digər yerli xüsusiyyətlər, müvafiq ərazi əhalisinin rəyi nəzərə alınmaqla qanunla müəyyən edilir. Göründüyü kimi, hətta ərazi hüduqlarının dəyişdirilməsi kimi mühüm qərarın qəbulunda həmin ərazidə fəaliyyət göstərən yerli özünüidarə qurumlarının iştirakçılığı nəzərdə tutulmur.

3. Bələdiyyə Assosiasiyalarının fəaliyyəti dəqiq işlənmiş normativ-hüquqi prosedurlara və mexanizmlərə əsaslanmır. Bu qurumlar qeyri-hökumət təşkilatları üçün nəzərdə tutulmuş prosedurlar əsasında Ədliyyə Nazirliyində dövlət qeydiyyatından keçməklə fəaliyyətə başlayıb, onların fəaliyyətini tənzimləyən mövcud sənədlər normativ-hüquqi akt statusuna malik deyil. Halbuki inkişaf etmiş ölkələrdə bələdiyyə birlikləri ölkədə əksmərkəzləşdirmə prosesinin dərinləşdirilməsi və hakimiyyət səlahiyyətlərinin bölüşdürülməsi ilə bağlı mərkəzi hökumət və yerli özünüidarə institutu arasında baş tutan daimi dialoq mexanizminin iki əsas tərəfindən biridir. Hətta bələdiyyə birlikləri haqqında ayrıca qanun olmasa da, onların fəaliyyət qaydalarına dair sənəd dövlət agentliklərinin əsasnaməsi statusunda Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatla alınmalıdır. Bələdiyyə birliklərinin hüquqi statusunun qanunla müəyyən edilməsi onların hüquq və funksiyalarının legitimliyi baxımından çox önəmlidir. Məsələn, qonşu Rusiyada

Ümumrusiya Bələdiyyə Konqresinin fəaliyyətinin hüquqi əsasları həm «Rusiya Federasiyasında yerli özünüidarənin təşkili» prinsipləri haqqında» Qanunda, həm Rusiya prezidentinin «Rusiya Federasiyasın bələdiyyə orqanlarının Konqresi haqqında» 22 oktyabr 1998-ci il tarixli və 15 oktyabr 1999-cu il tarixli fərmanları, həm də Rusiya hökumətinin «Federal hakimiyyət orqanları və bələdiyyələrin qarşılıqlı əlaqələri haqqında» 31 yanvar 2000-ci il tarixli sərəncamı ilə tənzimlənir. Məsələn, adıçəkilən qanunun 67-ci maddəsinə görə, ölkənin bələdiyyə orqanları özlərinin federasiya miqyasında fəaliyyət göstərən birliyini yaradır və yalnız ölkə üzrə bələdiyyə qurumlarının ən azı üçdə ikisi daxil olduğu halda ümumrusiya vahid bələdiyyə birliyi yaranmış sayılır. Prezidentin 1998-ci ildə imzaladığı fərmanda Konqresin vəzifələri və hüquqi statusu müəyyən olunur. Sənəddə Ümumrusiya Bələdiyyə Konqresinin əsas vəzifələri bu cür sıralanır: vətəndaşların yerli özünüidarə hüququnun effektiv reallaşdırılmasını təmin etmək; bələdiyyələrin fəaliyyətini əlaqələndirilmək; yerli özünüidarə qurumlarının maraqları ilə əlaqəli federal qanunların, proqramların və başqa normativ sənədlərin layihələrinin hazırlanmasında iştirak etmək;

Bundan əlavə, hökumətin yuxarıda adıçəkilən sərəncamında federal hakimiyyət orqanlarının və Konqresin birgə əməkdaşlıq zamanı konkret fəaliyyət istiqamətləri müəyyən olunub. Sənədə əsasən, Konqres regional bələdiyyə birliklərinin və bələdiyyələrin fəaliyyətinə dair müntəzəm olaraq analitik informasiyalar hazırlamalı və hökumətə təqdim etməli, öz maraqlarına toxunan qanun layihələri və dövlət proqramları barədə ekspert rəyləri hazırlamalıdır. Öz növbəsində, federal hakimiyyət orqanları Konqres təmsilçilərini yerli özünüidarə məsələləri və bələdiyyə institutunun inkişafı ilə bağlı hökumətin yaratdığı komissiya və işçi qruplara daxil etməli, Konqresin bələdiyyə sahəsində islahatların monitorinqinə şərait yaratması üçün qurumu zəruri məlumatlar təchiz etməli, qanunvericilik aktlarının hazırlanması planının işlənməsi zamanı Konqresin rəyini, həmçinin normativ aktların qəbulu zamanı qurumun mövqeyini nəzərə almalıdır. Rusiya hökumətinin tərkibində Konqreslə iş üzrə ayrıca şöbə fəaliyyət göstərir¹⁴. Hər halda Rusiya təcrübəsini yaxşı nümunə kimi istifadə etmək mümkündür.

4. Assosiasianın maliyyə fəaliyyəti, xüsusilə də üzvlük haqlarının məbləği, vəsaitlərdən istifadə, maliyyə fəaliyyətinə dair hesabatlılıq kimi məsələlər hüquqi aktlarla tənzimlənir. KBA-nın nizamnaməsində bu səlahiyyətlər Ümumi Yığıncağa həvalə olunub. Halbuki həm qurumun fəaliyyətində şəffaflığın təmin olunması və üzvlər arasında qarşılıqlı etimadın yaradılmasında, həm də KBA-nın özünün effektiv fəaliyyətinin təmin olunmasında, beynəlxalq təşkilatların bu quruma inam və maraq nümayiş etdirməsində hesabatlılığın hüquqi əsaslara söykənməsi çox önəmlidir.

Diqqətçəkən vacib məqamlardan biri də budur ki, bütün dünyada milli səviyyədə fəaliyyət göstərən bütün bələdiyyə birliklərinin başlıca funksiyası kənar subyektlər (dövlət hakimiyyət orqanları, beynəlxalq təşkilatlar və s.) qarşısında yerli özünüidarə orqanlarının maraqları ilə bağlı effektiv lobbiçilik fəaliyyətinin təşkili olduğu halda, Azərbaycan KBA-nın Nizamnaməsində birliyin məqsəd və vəzifələr sırasında bu məqam ümumiyyətlə öz əksini tapmır. Nizamnamədə KBA-nın məqsədi bu cür müəyyən edilir: «Assosiasianın əsas məqsədi bələdiyyələrin fəaliyyətinin əlaqələndirilməsinə, həmin

¹⁴ <http://www.komitet4.km.duma.gov.ru/site.xp/053048055.html>

fəaliyyətin beynəlxalq hüquq normalarına və mövcud qanunvericiliyə uyğun qurulmasına və ortaya çıxan problemlərin birgə həll edilməsinə kömək göstərmək yolu ilə Azərbaycanda yerli özünüidarə orqanlarının möhkəmlənməsinə və inkişafına nail olmaqdır». Sənəddə birliyin təxminən 15 vəzifəsi göstərilir. Bu vəzifələr sırasında mərkəzi hakimiyyət orqanları qarşısında nəinki bələdiyyələrin maraqlarını müdafiə etmək, hətta onlarla qarşılıqlı əməkdaşlıqla bağlı müddəa belə yoxdur. Orada yalnız yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə qarşılıqlı əlaqələrin qurulmasından söhbət gedir. Təbii ki, bu cür yanaşma Kənd Bələdiyyələrinin Milli Assosiasiyasının statusunu aşağı salır, onun hökumətlə bərabərhüquqlu tərəfdaşa çevrilməsinə hüquqi imkan yaratmır.

Bütün bunlar daha çox bələdiyyə birliklərinin hüquqi müstəvidə mövcud olan problemləridir. Lakin bu tədqiqat çərçivəsində KBA-nın timsalında adıçəkilən assosiasiyaların praktik fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə səy göstərilib. Qiymətləndirmə zamanı ölkənin Mərkəzi Aran regionunu əhatə edən 4 rayonda (Bərdə, Ağcabədi, Tər-Tər və Yevlax) fəaliyyət göstərən 50 bələdiyyə arasında sorğu keçirilib, Kənd Bələdiyyə Assosiasiyasını, QHT-ləri və rəsmi qurumları təmsil edən 10 ekspertdən müsahibə götürülüb. Bundan əlavə, mətbuatda müntəzəm olaraq bələdiyyə problemlərini işıqlandıran 5 nəfər media nümayəndəsinin KBA-nın fəaliyyəti barədə rəyi öyrənilib. Nəhayət, tədqiqat çərçivəsində KBA-nın fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün meyarlar işlənib və həmin meyarlar əsasında ekspert qiymətləndirməsi aparılıb. Hər qiymətləndirmə aləti üzrə tədqiqatın nəticələri aşağıda təqdim olunur.

(i) Üzv-bələdiyyələr arasında keçirilmiş sorğunun nəticələri

Sorğu sualları yalnız bələdiyyə sədrələrinə ünvanlıb və iştirakçıların coğrafi tərkibi aşağıdakı kimi olub:

- 1) Bərdə rayonu - 20 bələdiyyə;**
- 2) Tər-Tər rayonu - 10 bələdiyyə;**
- 3) Ağcabədi rayonu - 10 bələdiyyə;**
- 4) Yevlax rayonu - 10 bələdiyyə.**

İlk əvvəl bələdiyyələrin KBA barədə məlumatlılıq səviyyəsi öyrənilib. Sorğu iştirakçılarının 40 nəfəri və ya 80 faizi özlərini Assosiasiyanın fəaliyyəti barədə «qismən», yerdə qalan hissəsi «tam» məlumatlı sayıb.

Növbəti sual KBA-nın fəaliyyət göstərdiyi ötən 3 il ərzində bələdiyyələrin bu qurumu daha çox hansı fəaliyyətilə xatırlanmasını müəyyənələşdirməyə imkan verib. Respondentlərin 16 nəfəri (32%) bələdiyyə problemlərinin regionlarda müzakirəsinə dair KBA-nın təşkil etdiyi tədbirləri, 7 nəfəri yaxşı təcrübənin yayılması istiqamətində irəli sürdüyü ideyaları (14%), 4 nəfəri (8%) qurumun göstərdiyi qanunvericilik təşəbbüslərini onun ən yaddaqalan fəaliyyəti kimi qeyd edib. 13 nəfər (26%) KBA-nı yalnız quruma ödədiyi üzvlük haqlarına görə xatırlayır. Sorğu iştirakçıları arasında KBA-nı yerli sosial-iqtisadi problemlərin donorları cəlb etdiyinə (2 nəfər), yaxşı təcrübələri yaydığına (2 nəfər), kadrların biliklərini artırdığına (1 nəfər) xatırlayanlar da var. Bələdiyyə sədrələrindən 5 nəfəri bu sualı cavabsız buraxıb.

«Ötən dövr ərzində KBA-nın fəaliyyətini necə qiymətləndirirsiniz» sualına verilən cavablar belə olub: Bələdiyyə sədrilərindən 4 nəfər (8%) qurumun fəaliyyətinin səmərəli, 37 nəfər (74%) səmərəsiz olduğunu qeyd edib. İştirakçılardan 9 nəfəri (18%) bu suala cavab verməyib.

Sorğu anketində KBA-nın fəaliyyətini səmərəsiz hesab edən iştirakçılar üçün başqa bir sual da qoyulmuşdu: əgər respondent KBA-nın 3 illik fəaliyyətini səmərəsiz sayırsa, öz mövqeyini hansı arqumentlərlə əsaslandırır. Bu suala cavab verənlərin 6 nəfəri (16%) mövqeyini KBA-nın fəaliyyətinin şəffaf olmaması, 18 nəfəri (48%) bələdiyyələrin maddi-texniki inkişafına dəstək verməməsi, 12 nəfəri (33%) üzvlərlə sıx əməkdaşlıq əlaqələrinə malik olmaması, 1 nəfəri isə yerli icra hakimiyyəti orqanlarının bələdiyyələrin fəaliyyətinə müdaxiləsinin qarşısının alınmasında fəallıq göstərməməsi ilə izah edib.

Respondentlərə ünvanlanan başqa bir sual onların ötən dövrdə KBA-nın hansısa xidmətlərindən istifadə edib-etməməsini dəqiqləşdirmək məqsədi güdüdü. Sorğu iştirakçılarının 45 nəfəri (90%) indiyədək qurumun heç bir xidmətindən bəhrələnməyib. Yalnız 5 nəfər (10%) bu cür xidmətlərdən istifadə etdiyini vurğulayıb. Həmin xidmətlər kimi onlar yalnız bələdiyyə qanunvericiliyinin izah olunmasını qeyd ediblər.

«Siz vaxtlı-vaxtında KBA-ya üzvlüü haqqı ödəyirsinizmi» sualına sorğu iştirakçılarının hamısı «bəli» cavabı verib. Sorğudan aydın olub ki, iştirakçılardan 33 bələdiyyə ayda 5 manat, 14 bələdiyyə 10 manat, 3 bələdiyyə 15 manat üzvlük haqqı ödəyir.

Respondentlərdən soruşulan növbəti sualın məqsədi KBA-nın öz fəaliyyəti barədə üzvlərinə vaxtaşırı hesabat verməsini dəqiqləşdirmək olub. Sorğu iştirakçılarının 38 nəfəri (76%) qurumun hər hansı hesabatı ilə tanış olmadığını söyləyib. Respondentlərin 9 nəfəri (18) qurumun hesabat verdiyini qeyd etsə də, 3 nəfər (6%) bu suala cavab verməyib.

Nəhayət, sonda bələdiyyələrdən belə bir suala cavab öyrənilib: «Sizcə KBA-nın öz fəaliyyətini daha effektiv qurması üçün hansı addımların atılmasına ehtiyac var». Bu suala verilən cavablar aşağıdakı kimi qruplaşdırmışıq:

- 1) *Ən yaxşı bələdiyyə təcrübələrinin yayılması üçün tədbirlər planına malik olmalıdır*
- 2) *Fəaliyyətində şəffaflığa önəm verməli, müntəzəm olaraq üzvlərinə fəaliyyətinə dair hesabat təqdim etməlidir*
- 3) *Bilikli və təşəbbüskar kadr heyətinə malik strukturlar formalaşdırmalıdır*
- 4) *Bələdiyyələrin texniki imkanlarını artırmaq üçün zəruri imkanlara malik olmalıdır*
- 5) *Bələdiyyələrlə sıx əməkdaşlıq üçün çevik mexanizmlər qurmalıdır*
- 6) *Üzvlərinin bilik və bacarıqlarını artırmaq üçün zəruri strukturlara və ekspert bankına malik olmalıdır*
- 7) *Geniş beynəlxalq əlaqələrə malik olmalı və həmin əlaqələr sayəsində bələdiyyələrin inkişafına kənarından resurslar cəlb etməlidir*
- 8) *Yerli problemləri və onların həll yollarını hökumətə operativ çatdırmağa imkan verən mexanizmlərə malik olmalıdır*
- 9) *Bələdiyyələrin fəaliyyətilə bağlı qanunvericilik təşəbbüsləri göstərən ekspert qrupu yaratmalıdır*

10) Bələdiyyələrin hazırladığı layihələrə maliyyə mənbələrinin tapılması üçün fəaliyyət planına malik olmalıdır

11) Bələdiyyə-vətəndaş münasibətlərinin qurulması üçün mexanizmlər işləyib hazırlamalıdırlar

12) Dövlət qurumları qarşısında müntəzəm olaraq bələdiyyələrin inkişafı ilə bağlı proqramlarla çıxış etməlidir

(ii) Ekspertlərdən, media nümayəndələrindən və rəsmi qurumların (parlament və Kənd Bələdiyyə Assosiasiyası) təmsilçilərindən götürülmüş müsahibələrin nəticələri

Müsahibəyə yerli özünüidarə problemləri üzrə ixtisaslaşmış aşağıdakı ekspertlər cəlb olunub:

1. *Vüqar Tofiqli, Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyasının eksperti;*

2. *Mirəli Hüseynov, «Demokratiyanı öyrənmə» İctimai Birliyinin sədri;*

3. *Abil Bayramov, «Mülki cəmiyyətə doğru» Mərkəzinin rəhbəri;*

4. *Hafiz Həsənov, «Hüquq və İnkişaf» İctimai Birliyinin sədri;*

5. *Eldar İsmayılov, «Vətəndaş Cəmiyyəti Uğrunda» Müstəqil Məsləhət və Yardım Mərkəzinin direktoru.*

Müsahibəyə dövrü olaraq yerli özünüidarə problemlərini diqqətdə saxlayan, həmçinin ölkədə ən geniş oxucu və dinləyici auditoriyasına malik olan aşağıdakı KİV-lərin jurnalistləri cəlb olunub:

1. *«Lent.az» onlayn xəbər portalı, Pərvin Abbasov;*

2. *«Azadlıq» radoisu, Maarif Çingizoglu;*

3. *«Yeni Müsavat» qəzeti, Həbibə Abdulla.*

Müsahibəyə rəsmi qurumların (parlament və Kənd Bələdiyyə Assosiasiyası) təmsilçilərindən aşağıdakı ekspertlər cəlb olunub:

1. *Tahir Rzayev, Parlamentin regional siyasət komitəsinin sədr müavini;*

2. *Şəmistan Yusifov, Kənd Bələdiyyələri Assosiasiyasının sədri.*

Göründüyü kimi, KBA-nın fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün ümumilikdə 3 sfera üzrə 11 şəxsdən müsahibə götürülüb. Təmsil etdiyi sahənin və KBA ilə münasibətlərinin xarakterindən asılı olaraq hər bir qrupa fərqli sullar ünvanlanıb.

Müstəqil ekspertlərdən götürülmüş müsahibələrin qısa xülasəsi

Hər bir sual üzrə ekspertlərin cavablarının xülasəsi aşağıdakı kimidir:

1) Ekspertlər KBA-nın fəaliyyətini səmərəli hesab edirmi?

Ekspertlərdən heç biri KBA-nın fəaliyyətini səmərəli hesab etmir. Onların əsas arqumentləri bunlardan ibarətdir:

- Yarandığı dövrdən indiyədək KBA kənd bələdiyyələrinin ümumiləşdirilmiş problemlərini milli səviyyədə, dövlət və hökumət strukturları qarşısında qaldırmayıb
- Bu qurum kənd bələdiyyələrinin üzləşdiyi problemlərə həsr edilən geniş ictimai müzakirələr təşkil etməyib;
- Kənd bələdiyyələrin mənafeələrini milli səviyyədə təmsil etməyə, onların inkişafı ilə bağlı lobbicilik aparmağa yönəlik qanunvericilik təşəbbüsləri göstərməyib;
- Assosiasiyanın fəaliyyət proqramı yoxdur;
- Vahid qurum kimi fəaliyyət göstərmir, halbuki vahid məqsədi olan təşkilatın bir neçə yerə parçalanması və pərakəndə fəaliyyət göstərməsi müvəffəqiyyətli nəticə əldə etməyə imkan vermir

2) Ekspertlər KBA-nı nə dərəcədə dövlət hakimiyyət orqanlarının təsirlərindən azad olan müstəqil qurum hesab edirlər?

Ekspertlərdən heç biri KBA-nı müstəqi qurum saymır və onların başlıca dəlilləri aşağıdakı kimidir:

- Bu qurum yerli özünüidarə sahəsində səlahiyyətləri olan hökumət strukturlarından asılıdır;
- Bələdiyyələrin səlahiyyətsizliyi, maliyyə resurslarının zəifliyi, yerli özünü idarəetmədə pərakəndəlik, dövlət orqanları ilə bələdiyyələr arasında konkret səlahiyyət bölgüsünün olmaması bələdiyyə assosiasiyalarının da müstəqil fəaliyyət göstərməsinə imkan vermir;
- Bu qurum bələdiyyələrin öz təşəbbüsündən daha çox administrativ qərar əsasında yaradılıb. Qurum yuxarıdan gələn təşəbbüslə formalaşdığından yuxarıdan asılılıq öz təsirini saxlamaqdadır

3) Onların təmsil etdiyi təşkilat və ya fərdi qaydada özləri KBA ilə hər hansı formada əməkdaşlıq edirmi (yaxud əvvəllər belə bir əməkdaşlıq olubmu), yaxud ümumiyyətlə vətəndaş cəmiyyəti ilə Assosiasiyanın əməkdaşlığına dair hansı məlumatları var?

Ekspertlərin heç biri KBA ilə hər hansı əməkdaşlıq münasibətlərinə malik deyil. Onlar KBA-nı qapalı, QHT-lərlə əməkdaşlığa bağlı təsisat adlandırır. Ekspertlərin bu suala ümumiləşdirilmiş cavabları belədir:

- Bu qurumun ictimai əlaqələrə məsul strukturu və ya KBA-da bu vəzifəyə məsul şəxs yoxdur. Yalnız elə bu fakt Assosiasiyanın QHT-lərlə əməkdaşlığa maraqlı olmamasının göstəricisidir;
- KBA ilə əməkdaşlığa tərəddüdsüz olaraq maraqlılıq, amma bu qurum eyni istəyi nümayiş etdirmir
- Belə əməkdaşlıq üçün KBA-nın müstəqil olması ilə yanaşı, yüksək hesabatlılıq tələblərinə əməl etməsinə ehtiyac var.

4) Daha yaxşı Assosiasiya modeli necə olmalıdır?

Ekspertlərin bu suala cavabları aşağıdakılardan ibarətdir:

- *Yaxşı bələdiyyə assosiasiyası modeli eyni məqsədə ətrafında birləşən vahid təsisatın yaradılması ola bilər;*
- *Yaxşı bələdiyyə assosiasiyası modeli müstəqil, dövlət hakimiyyət orqanlarının müdaxiləsindən tam azad fəaliyyət göstərən qurum ola bilər;*
- *Yaxşı bələdiyyə assosiasiyası modeli daha işlək və çevik mexanizmlərə malik təsisat ola bilər;*

5) KBA-nın inkişafı üçün hansı təşəbbüsləriniz var?

Ekspertlərin KBA-nın KBA-nın inkişafı ilə bağlı öz təklifləri bunlardan ibarətdir:

- *Bu qurumun həm rəhbərliyinin, həm də işçi personalının Assosiasiyanın inkişaf texnologiyaları ilə bağlı məlumatlılıq səviyyəsini artırmaq üçün kurslara, maarifləndirici təlimlərə ehtiyacı var;*
- *KBA təmsilçilərinin xarici ölkələrə səfərlərindən qazanılmış təcrübə, öyrənilən yeniliklər geniş müzakirə olunmalıdır;*
- *KBA-nın hesabatlılıq səviyyəsi yüksəldilməli, qurumun internet sahifəsi yaradılmalıdır;*
- *Zəruri təşəbbüsləri reallaşdırmaq üçün KBA ciddi maliyyə resurslarına malik olmalıdır;*
- *KBA-nın strukturlarına peşəkar kadrlar cəlb olunmalıdır.*

Media nümayəndələrindən götürülmüş müsahibələrin qısa xülasəsi

Təqdim olunan suallar üzrə media nümayəndələrinin cavablarının xülasəsi aşağıdakı kimidir:

1. KBA-nın media ilə intensiv əlaqələri varmı və onların hansısa tədbirlərində iştirak etdiyinizi xatırlayırsınız?

Media təmsilçilərinin hamısı KBA-nın mətbuatla geniş əlaqələrə malik olmadıqlarını düşünürlər. Öz növbəsində müsahibəyə cəlb olunan jurnalistlərdən hər üçü qeyd etdi ki, axır illərdə nə özləri, nə də təmsil olunduqları media qurumları KBA-nın heç bir tədbirinə dəvət almayıblar. Onların cavabları belədir:

- *KBA-nın media ilə əlaqəsi yoxdur;*
- *Yerli özünüidarə ilə bağlı materialların hazırlanmasında QHT-lərdən fərqli olaraq KBA fəallıq və təşəbbüskarlıq nümayiş etdirmir;*
- *Bu qurum öz fəaliyyətində müstəqil olmadığından gördüyü işlərlə bağlı mediaya məlumat verməyə tərəddüd edir, bir çox hallarda isə medianın yazılı sorğularını da cavablandırmaqdan imtina edir;*

2. Ümumiyyətlə KBA-nın fəaliyyəti barədə informasiyaları hansı kanallarla əldə edirsiniz?

KİV təmsilçiləri ümumilikdə KBA haqda informasiyaların çox məhdud olduğunu qeyd edib. Lakin müsahibələrdən aydın olur ki, jurnalistlər Assosiasiyanın varlığı barədə məlumatları daha çox müstəqil QHT ekspertərindən, parlamentin regional məsələlər komitəsində təmsil olunan millət vəkillərindən alırlar. Müsahiblərin məlumatına görə, KBA-nın rəhbərliyi ilə ünsiyyət qurmaq jurnalistlər üçün çox çətindir. Çünki bir qayda olaraq onlar özləri bu cür ünsiyyətə və əməkdaşlığa maraq göstərmirlər.

Rəsmi qurumların təmsilçilərindən götürülmüş müsahibələrin qısa xülasəsi

Təqdim olunan suallar üzrə parlamentin və KBA-nın təmsilçisinin cavablarının xülasəsi aşağıdakı kimidir:

1) Siz Kənd Bələdiyyələri Assosiasiyasının fəaliyyətini səmərəli hesab edirsinizmi?

Rəsmi qurumları təmsil edən şəxslər QHT və media təmsilçilərindən fərqli olaraq KBA-nın fəaliyyətini səmərəli hesab edirlər və onların mövqeyini aşağıdakı kimi izah edib:

- *KBA yeni yaranıb və qısa fəaliyyət dövrü üçün indiki inkişaf səviyyəsi qənaətbəxş sayılmalıdır. Nəzərə alaraq ki, bu dövr yalnız təşkilatlanma üçün yetərli olub və artıq bələdiyyələrin ilkin məlumat bazasını yaradılması başa çatdırılıb.*

- *Ötən 3 ildə yerli özünüidarə məsələləri ilə bağlı çoxlu sayda tədbirlər keçirilib və onların hamısı daima dövrü mətbuatda, televiziya da işıqlandırılıb. Buna bələdiyyələrin hər il keçirilən ümumrespublika və zona toplantılarının, «yerli demokratiya həftələri»nin keçirilməsini nümunə göstərmək olar;*

- *Xarici ölkələrin təcrübəsindən baxdıqda KBA-nın fəaliyyətində bir çox dövlətlərin analoji qurumlarının fəaliyyətilə müqayisə olunacaq xeyli məqamlar var;*

- *KBA istər beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, istər yerli qanunvericiliyin icrası sahəsində qarşıya çıxan problemlərin araşdırılması, istərsə də üzv-bələdiyyələrin maariflənməsi sahəsində çox iş görüb.*

2) Fəaliyyəti dövründə KBA bələdiyyələrə hansı xidmətləri göstərib?

Bu suala həm parlament təmsilçisinin, həm də KBA sədrinin cavabları oxşar və qısa olub. Onlar bildirib ki, KBA bələdiyyələrə hüquqi yardımlar göstərir, onların fəaliyyətini əlaqələndirir, yerli özünüidarə qurumlarının daha səmərəli fəaliyyət göstərməsi üçün tədbirlər görür, nizamnamə ilə üzərinə düşən başqa vəzifələri yerinə yetirir.

3) Sizcə, daha yaxşı Assosiasiya modeli necə olmalıdır?

Rəsmi qurumları təmsil edən şəxslərin bu suala cavabları xeyli fərqli olub. Məsələn, parlamentin nümayəndəsi qeyd edib ki, vahid Assosiasiya ən yaxşı model hesab oluna bilər və Azərbaycanda da hazırda ayrı-ayrılıqda fəaliyyət göstərən şəhər, qəsəbə və kənd bələdiyyələri birlikləri birləşməlidir.

KBA-nın təmsilçisi isə qeyd edib ki, dünyada nümunəvi Assosiasiya modeli yoxdur. Assosiasiya ictimai qurumdur, bələdiyyələrin özlərinin yaratdığı təşkilatdır. Onun müsahibədə səsləndirdiyi son qeydlər bunlardan ibarət olub: «İstər Avropa ölkələrində, istərsə də sovet məkanından çıxmış Rusiya, Ukrayna və Latviya kimi dövlətlərdə də bələdiyyə assosiasiyaları bizim gördüyümüz işlərlə məşğuldurlar. Mən iki dəfə Latviyada olmuşam, onların milli assosiasiyasının fəaliyyəti bizimkindən fərqlənir. Doğrudur, orada assosiasiya uzun müddətdir fəaliyyət göstərir və bu baxımdan bizim timsalımızda iki ölkənin müqayisəsi düzgün deyil. Lakin bu da onların fikridir ki, Latviyada assosiasiyalar ilkin vaxtlar necə işləyirdisə, biz onlardan qat-qat irəlidəyirik».

4) İndiyədək bu Assosiasiyaların bələdiyyə qanunvericiliyinin təkmilləşməsinə dair hansısa təşəbbüsləri olubmu?

Həm parlament təmsilçisi, həm də KBA sədri bildirib ki, Assosiasiya müxtəlif vaxtlarda bu cür təşəbbüslər göstəriblər. Məsələn, millət vəkili buna nümunə olaraq bələdiyyələrə əlavə səlahiyyətlərin verilməsi barədə qanun layihəsinin məhz KBA-nın təklifləri əsasında hazırlandığını qeyd edib. Öz növbəsində, KBA sədri vurğulayıb ki, ölkədə fəaliyyət göstərən hər üç bələdiyyə assosiasiyalarının birgə təşkil etdiyi və artıq 2 dəfə baş tutan ümumrespublika toplantılarında iştirakçıların səsləndirdikləri problemlər ümumiləşdirilib. Həmin problemlərin müəyyən hissəsi qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsilə bağlı olub. Odur ki, biz sonrakı mərhələdə bu müzakirələrin təhlili əsasında zəruri təklifləri formalaşdıraraq Milli Məclisə təqdim etmişik. Bununla belə KBA təmsilçisi konkret təşəbbüslərlə bağlı hər hansı fikir səsləndirməyib.

5) Nəzərə alınmış təşəbbüslərinizdən hansısa nümunə göstərmək olarmı və ümumiyyətlə fəaliyyətinizin nəticəsini göstərən hansı faktları sadalamaq mümkündür?

Bu sualı yalnız KBA-nın sədri cavablandırıb və o bildirib ki, bələdiyyələrin sayının azaldılması ilə bağlı baş tutan prosesdə Assosiasiyanın da təşəbbüsləri əhəmiyyətli rol oynayıb¹⁵. O, bundan başqa hər hansı fakt qeyd etməsə də, KBA-nın bütün müraciətlərinə dövlət qurumlarının diqqətlə yanaşdıqlarını vurğulayıb.

6) Kənd bələdiyyələri Assosiasiyanın özünün yazılı hesabatları olurmu və əgər belə hesabatlar varsa onları haradan əldə etmək olar?

Bu sualı yalnız KBA-nın sədri cavablandırıb. O, rəhbərlik etdiyi qurumun hamının əldə edə biləcəyi formada yazılı hesabatlar hazırlamadıqlarını qeyd edib. Lakin

¹⁵ 2009-cu ildə Azərbaycanda bələdiyyələrin birləşməsi nəticəsində bu qurumların sayı 2757-dən 1718-ə enib.

Assosiasiya təmsilçisi vurğulayıb ki, bu KBA-nın ümumiyyətlə hesabatlı qurum olması anlamına gəlməməlidir. Çünki Assosiasiya hər il media nümayəndələrinin də qatıldığı toplantı təşkil edir və həmin yığıncaqda qurumun ilik fəaliyyəti barədə məruzə təqdim olunur. Bu tədbirlərdən hazırlanan materiallar həm televiziya yayımlanır, həm də «Azərtac» dövlət Agentliyi vasitəsilə bütün ictimaiyyətə çatdırılır. KBA-nın sədrinin məlumatına görə, qurumun fəaliyyəti barədə ilk hesabat 2007-ci ilin dekabrında Gəncə şəhərində, ikinci dəfə isə 2008-ci ilin dekabrında Ucarın Qazıbullaq kəndində təşkil olunan toplantıda açıqlanıb.

7) Assosiasiyanın internet saytının və informasiya bülletenin olmamasını nə ilə izah etmək olar?

KBA sədri informasiya bülletenin olmaması ilə bağlı hər hansı münasibət bildirməsə də, Assosiasiyanın internet saytının yaradılması ilə bağlı planların olduğunu söyləyib. Lakin o, bu planın nə zaman reallaşacağına aydınlıq gətirməyib.

Qeyd 1: Ədliyyə Nazirliyinin Bələdiyyələrlə İş Mərkəzi monitorinqi aparən ekspert qrupunun Mərkəzin mütəxəssislərini müsahibəyə cəlb etmək təşəbbüslərinə müsbət cavab verməyib.

Qeyd 2: KBA-nın sədri qurumun maliyyə fəaliyyəti barədə sualları cavabsız buraxıb.

Qeyd 3: Parlamentin təmsilçisi bildirib ki, KBA inkişafda olan qurumdur və onun fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə həmişə ehtiyac olacaq. Millət vəkili bunun üçün KBA-nın perspektiv dövrə hesablanmış fəaliyyət proqramı hazırlamalı olduğunu qeyd edib.

(iii) Meyarlar əsasında KBA-nın qiymətləndirmə

İstənilən qurumun fəaliyyətinin səmərəliliyi və onun inkişafında baş verən dəyişikliklər adətən müxtəlif meyarlar əsasında qiymətləndirilir. Tədqiqatı aparən ekspert qrupu KBA-nın inkişafının hazırkı mərhələsi üçün qiymətləndirmə məqsədi ilə 10 göstərici müəyyənləşdirib. Həmin göstəricilər həm KBA-nın fəaliyyəti barədə obyektiv rəy formalaşdırmağa, həm onun fəaliyyətini illər üzrə müqayisə etməyə, həm də KBA-nın fəaliyyətinin müxtəlif ölkələrin analoji qurumlarının fəaliyyətilə müqayisəsini aparmağa şərait yaradacaq. Öz növbəsində, bu meyarlar elə seçilib ki, onlar KBA-nın tək cə cari fəaliyyətini deyil, daha çox həm institusional potensialını qiymətləndirməyə imkan versin. Konkret göstəricilər əsasında KBA-nın fəaliyyəti üzrə ekspert qiymətləndirməsi aşağıdakı nəticələri üzə çıxarıb:

I. Assosiasiyanın strateji planı mövcuddurmu? İstənilən ciddi təşkilat kimi KBA-nın strateji planı olmalıdır. Əgər belə bir plan hazırlanmayıbsa, deməli qurum kortəbii fəaliyyət göstərir, gələcək haqda aydın təsəvvür yoxdur və sərəncamlarında olan resurslardan səmərəli istifadə mexanizmlərinə malik deyil.

Yarandığı dövrdən indiyədək Assosiasiyanın strateji planı hazırlanmayıb.

II. KBA-nın internet səhifəsi mövcuddurmu? KBA-nın internet səhifəsi ictimaiyyətin qurumun fəaliyyəti haqda ətraflı məlumat alması, həmçinin Assosiasiya üzvlərinin müntəzəm olaraq zəruri məlumatlarla təmin edilməsi, kommunikasiya imkanlarının asanlaşdırılması və üzvlərin Assosiasiya ilə onlayn əlaqə qurması baxımından da zəruridir. Hazırda KBA-nın internet səhifəsi yoxdur və bu Assosiasianın həm institusional, həm də cari fəaliyyətinin zəif təşkil olunmasının göstəricisidir

III. Assosiasianın dövrü nəşrləri varmı? Dövrü nəşr informasiyanın ötürülməsi, məlumatlandırma və maarifləndirmə baxımından əhəmiyyətlidir. Assosiasiya kimi təşkilatların ən azı aylıq bir nəşrinin olması vacibdir. Belə nəşrin olmaması ciddi çatışmazlıq sayıla bilər. Özü də bu cür nəşrlər həm çap, həm də elektron formatda hazırlanmalı, ən azı qanunvericilikdə baş verən dəyişikliklərlə bağlı üzvlərin operativ məlumatlandırılmasını təmin etməlidir.

IV. KBA yerli özünüidarə siyasətinin müəyyənləşdirilməsində iştirak edirmi? Assosiasianın yaradılmasında əsas məqsədlərdən biri yerli özünüidarə siyasətinin müəyyənləşdirilməsində iştirak etməklə milli səviyyədə bələdiyyələrin maraqlarının təmsil etməkdir. Bunun üçün Assosiasiya ən azı ölkədə yerli özünüidarənin inkişaf strategiyasına konseptual baxışı olmalı, malik olduğu konsepsianın ictimaiyyət və dövlət orqanları ilə müzakirəsini təşkil etməlidir. Assosiasiyaların ölkədə yerli özünüidarənin inkişaf strategiyasına konseptual baxışı yoxdur, fəaliyyət yalnız müəyyən məsələlərə icazəli münasibətlə məhdudlaşır

V. Assosiasianın qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə yönəlik təşəbbüsləri varmı? KBA-nın yaranma məqsədlərindən biri məhz bələdiyyələrin fəaliyyətini nizama salan qanunvericilik aktlarının təkmilləşdirilməsinə yardım göstərməkdir. Assosiasiyaların bu istiqamətdə fəaliyyəti qüvvədə olan hüquqi aktların analiz olunması və normativ aktların layihələrinin ekspertiza olunması, qanunvericilik təkliflərin hazırlanması kimi təşəbbüsləri əhatə etməlidir. KBA-nın 3 illik fəaliyyəti dövründə qanunvericilik sənədlərinin ekspertizasını aparması, qanun layihələri təqdim etməsi ilə bağlı hər hansı rəsmi informasiya yoxdur. Qurumun bu istiqamətdə fəaliyyəti yalnız müəyyən qanunvericilik aktlarına təkliflərin verilməsi ilə məhdudlaşıb.

VI. KBA-nın hökumət tərəfindən yaradılan müxtəlif işçi qruplarda, komitə və komissiyalarda rəsmi təmsilçiliyi varmı? Assosiasiya kənd və regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı müxtəlif proqramların, həmçinin bələdiyyələrin maraqlarına toxunan qanun və qərar layihələrinin hazırlanması zamanı rəsmi formada yaradılmış işçi qruplarda, komitə və komissiyalarda təmsil olunmalıdırlar. Bu həm Yerli Özünüidarəyə dair Avropa Xartiyasının, həm də AŞ-nin yerli özünüidarə ilə məsləhətləşmələrə dair 2005-ci ildə qəbul etdiyi 171 saylı Tövsiyəsinin tələblərindən irəli gəlir. Hazırda bələdiyyə assosiasiyaları heç parlamentin regional məsələlər komitəsində daimi nümayəndə vasitəsilə təmsil olunmurlar, yalnız layihələrin müzakirəsi zamanı dəvət alırlar.

VII. Assosiasiya yerli özünüidarə sahəsində fəaliyyət göstərən yerli QHT-lər və müstəqil ekspertlərlə fəal əməkdaşlıq əlaqələrinə malikdirmi? KBA-nın səmərəli fəaliyyəti üçün onların yerli özünüidarənin inkişafı ilə bağlı proqramlar həyata keçirən QHT-lər və müstəqil ekspertlərlə əməkdaşlığı zəruridir. Çünki yalnız belə əməkdaşlıq daha yaxşı ideyaların, təşəbbüslərin ortaya çıxmasına, daha keyfiyyətli təkliflərin hazırlanmasına şərait yarada bilər. Yarandığı dövrdən indiyədək Assosiasiyanın QHT-lərlə əməkdaşlığını nümayiş etdirən fəaliyyəti çox məhdud olub. Qurum hətta vətəndaş cəmiyyəti institutlarının bələdiyyə problemlərilə bağlı təşkil etdiyi tədbirlərə və apardığı tədqiqatlarla da fəal maraq göstərmirlər.

VIII. KBA-nın beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq səviyyəsi necədir? Assosiasiya beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edərək həm özü xarici təcrübədən faydalana, həm də əlavə maddi-texniki resurslar əldə edə bilər. KBA təşəbbüs göstərsə, müxtəlif beynəlxalq layihələrdə iştirak etməklə, öz təşkilati və institusional potensialını gücləndirə bilər. Yaranma ərəfəsində və fəaliyyətin ilk dövrlərində assosiasiyalar AŞ Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi ilə əməkdaşlıq edib. Hazırda bu əməkdaşlıq yalnız Konqresin toplantılarında iştirakla məhdudlaşır, yaxud belə bir əməkdaşlıqla hər hansı məlumat yoxdur.

IX. Assosiasiya bələdiyyələrin kadr potensialının gücləndirilməsi istiqamətində təşəbbüslər göstərmirmi? KBA öz üzvlərinin kadr potensialının gücləndirilməsi istiqamətində müxtəlif fəaliyyətlər həyata keçirə bilər. Bura bələdiyyə kadrlarının hazırlığı, yenidən hazırlığı, ixtisaslarının artırılması sisteminin yaradılmasına dəstək, müxtəlif mövzularda treninq kurslarının təşkili, qabaqcıl xarici təcrübənin öyrədilməsi kimi fəaliyyətlər daxildir. Assosiasiyaların bu istiqamətdə hər hansı fəaliyyəti hiss olunmur.

X. KBA-nın fəaliyyətində şəffaflıq və hesabatlılıq səviyyəsi təmin olunubmu? Assosiasiyanın fəaliyyəti cəmiyyət üçün açıq olmalıdır. Onlar ən azı ildə 1 dəfə illik hesabat açıqlamalıdırlar. Hesabat həm maliyyə, həm də proqram hissələrindən ibarət olmalıdır. Əlçatanlığın təmin olunması üçün hesabatın çap variantının hazırlanması mütləqdir. Hesabat müxtəlif vasitələrlə təkcə bələdiyyələrə və hökumətə yox, həm də ictimaiyyətə açıq olmalıdır. Hesabatın çatdırılma forması kimi bu vasitələrdən istifadə oluna bilər: elektron formada internetdə yerləşdirilir, çap olunur və illik konfransda iştirakçılara paylanır, kütləvi kitabxanaların oxu zallarında yerləşdirilir, özünün aylıq və ya rüblük nəşrlərində çap olunur, bütün bələdiyyələrin ictimai məlumatlandırma lövhələrində yerləşdirilir. KBA bu vasitələrin heç birindən istifadə etmədiyi, onun hesabatı əlçatan olmadığı üçün (nə yazılı, nə elektron forma yoxdursa, həmin hesabat əlçatan sayıla bilməz), Assosiasiyanın fəaliyyətində şəffaflıq və hesabatlılıq səviyyəsi minimum qiymətlə dəyərləndirilməlidir.

Monitorinqdən əldə olunan nəticələr və KBA-nın fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsilə bağlı təkliflər

Müxtəlif tədqiqat üsullarının seçilməsi KBA-nın fəaliyyətini kifayət qədər ətraflı araşdırmağa imkan yaratdı. Bütün maraqlı tərəflərin monitorinqə cəlb olunması Assosiasiyanın fəaliyyətinə obyektiv rəy formalaşdırmaqla yanaşı, qurumun fəal və işlək instituta çevrilməsi baxımından çoxlu sayda maraqlı təkliflərin də səslənməsinə şərait yaratdı.

Beləliklə, KBA-ya üzv olan bələdiyyələr arasında keçirilən sorğular, vətəndaş cəmiyyəti ekspertlərindən, media, parlament və KBA təmsilçilərindən götürülmüş müsahibələr, həmçinin KBA-nın institutsional inkişafını ölçməyə imkan verən müxtəlif indikatorlar əsasında aparılan ekspert qiymətləndirmə aşağıdakı nəticələri ortaya qoydu:

- Sorğuya cəlb olunan bələdiyyələrin əhəmiyyətli hissəsi (təqribən 80%) özlərini KBA-nın fəaliyyəti barədə yetərincə məlumatlı saymır və onların xeyli hissəsi (26%) bu qurumun fəaliyyətini yalnız üzvlük haqqı ödədikləri üçün xatırlayırlar;
- Respondent-bələdiyyələrin əhəmiyyətli hissəsi (74%) KBA-nın ötən 3 illik fəaliyyətinin səmərəsiz olduğu qənaətindədir;
- Sorğu iştirakçısı olan bələdiyyələr KBA-nın «zəif nöqtələri» kimi qurumun fəaliyyətinin şəffaf olmamasını (16%), bələdiyyələrin maddi-texniki inkişafına yetərli dəstək verə bilməməsini (48%) və üzvlərlə sıx əməkdaşlıq əlaqələri qura bilməməsini (33%) qeyd ediblər.
- Respondent-bələdiyyələrin 90%-i ötən dövr ərzində KBA-nın hər hansı xidmətindən faydalanmadıqlarını qeyd ediblər;
- Sorğuya cəlb olunan bələdiyyələrin əhəmiyyətli hissəsi (76%) KBA-nın fəaliyyətində hesabatlılığın olmadığını vurğulayıblar;
- Yerli özünüidarə məsələləri üzrə ixtisaslaşmış QHT-lər KBA-nın fəaliyyətini səmərəli hesab etmir;
- Ekspertlər Assosiasiyanı dövlət hakimiyyət orqanlarının təsirlərindən azad olan müstəqil qurum kimi qəbul etmirlər;
- Vətəndaş cəmiyyətilə KBA arasında əməkdaşlıq münasibətləri intensiv xarakter daşımır;
- Media-KBA əlaqələri son dərəcə zəif qurulub və KBA bu münasibətlərin inkişafına təşəbbüs göstərmir;
- KBA mətbuatın sorğularını ciddi diqqətə almır;
- Rəsmi qurumların təmsilçiləri QHT və media nümayəndələrindən fərqli olaraq KBA-nı mövcud reallıqlar çərçivəsində səmərəli qurum kimi təqdim edirlər;
- Onlar vahid bələdiyyə Assosiasiyasının yaradılması ilə bağlı vətəndaş cəmiyyəti təşəbbüslərinə müsbət yanaşırlar;
- KBA rəhbərliyinin bu qurumun hesabatlılığının peşəkar təşkilatların hesabatlılıq standartlarına uyğun gəlməməsilə bağlı bələdiyyələrin, QHT və media təmsilçilərinin rəylərinə qarşı qoyduğu arqumentlər xeyli zəif təsir bağışlayır;

- KBA-nın institusional inkişafını ölçməyə imkan verən göstəricilər əsasında aparılan ekspert qiymətləndirməsi göstərdi ki, Assosiasiya nə strateji plana, nə də bələdiyyələrlə zəruri virtual əlaqə vasitələrinə malikdir;

- Assosiasiya yerli özünüidarə siyasətinin müəyyənləşdirilməsində və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi sahəsində olduqca passiv rola və zəif mövqeyə malikdir;

- KBA-nın fəaliyyətinin tənzimlənməsilə bağlı normativ-hüquqi baza mükəmməl deyil, eyni zamanda bu qurumun yerli özünüidarəyə dair siyasət qərarlarının qəbulu zamanı dövlət hakimiyyət orqanları ilə tərəfdaşlığına təminat verən hüquqi məsləhətləşmə və dialoq mexanizmi yoxdur;

- Assosiasiyanın beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən müxtəlif ölkələrin oxşar assosiasiyaları ilə fəal əməkdaşlıq əlaqələrinə malik deyil;

- KBA bələdiyyələrin kadr potensialının gücləndirilməsi istiqamətində təşəbbüslər göstərmir;

- Xarici ölkələrin təcrübəsi göstərdi ki, KBA həm bələdiyyələrə müxtəlif xidmətlərin göstərilməsi, həm üzvləri arasında əlaqələndirilməsi, həm də mərkəzi hökumət qarşısında bələdiyyələrin maraqlarının müdafiə olunması sahəsində həyata keçirmədiyi xeyli sayda fəaliyyətlər var.

Tədqiqatı aparan ekspert qrupu monitoring zamanı əldə olunmuş bütün məlumatları təhlil etməklə KBA-nın fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmaq məqsədilə aşağıdakı təklifləri təqdim edir:

- Bələdiyyə assosiasiyaları qeyri-kommersiya təşkilatı statusuna malik olsa da, bu istənilən halda ənənəvi QHT-lərin statusundan fərqlənməlidir. Nəzərə almaq vacibdir ki, inkişaf etmiş ölkələrdə yerli özünüidarəyə dair dövlət siyasətinin formalaşdırılması prosesində bələdiyyə birlikləri mərkəzi hökumətin bərabərhüquqlu tərəfdaşı kimi qəbul olunur. Azərbaycanda assosiasiyaların, o cümlədən KBA-nın bu cür rəsmi status qazanması üçün ya bu birliyin fəaliyyətini reqlamentləşdirən ayrıca qanun qəbul edilməli, ya da bələdiyyələrin statusuna dair qanunvericiliyə «bələdiyyə birliklərinin fəaliyyətinin tənzimlənməsi» adlı ayrıca bölmə daxil edilməlidir. Assosiasiyaların formalaşma prinsipləri, fəaliyyət istiqamətləri, maliyyə mənbələrinin formalaşması və vəsaitlərin xərclənmə istiqamətləri, hesabatlılığı və s. kimi məsələlər qanunla müəyyən edilməlidir;

- Yerli Özünüidarəyə dair Avropa Xartiyasının tələblərinə uyğun olaraq milli qanunvericilik bələdiyyə assosiasiyalarının beynəlxalq birliklərə daxil olmaq hüququnu tanımalıdır;

- Mərkəzi dövlət orqanları ilə bələdiyyələr arasında məsləhətləşmələrin müntəzəmliyini təmin etmək üçün daimi (həm də ictimai) əsaslarla konsultativ qurum yaradılmalıdır;

- KBA peşəkar bir struktura çevrilmək, özü üçün aydın fəaliyyət perspektivləri müəyyənləşdirmək üçün özünün orta və uzun müddətli fəaliyyət proqramını, həmçinin 3-5 illik strateji planını işləyib hazırlamalıdır. Özü də proses bütün maraqlı tərəflərin - bələdiyyə sahəsində ixtisaslaşmış QHT-lərin, dövlət hakimiyyət orqanlarının, yerli

özünüidarə problemlərinə maraq göstərən KİV-nin, bələdiyyələrin, beynəlxalq təşkilatların iştirakçılığı ilə baş tutmalıdır;

- KBA üzvlərilə virtual və operativ əlaqəyə nail olmaq, üzvlərinin məlumatlılıq səviyyəsini yüksəltmək üçün öz fəaliyyətində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqini, xüsusilə internet saytının yaradılmasını, sayt vasitəsilə bələdiyyələrə onlayn qanunvericilik xidmətinin göstərilməsini, bələdiyyələrin müxtəlif problemlərinin geniş ictimai müzakirəsinə dair internet forumların keçirilməsini, virtual təlimlərin təşkilini təmin etməlidir;

- KBA özünün proqram və maliyyə fəaliyyətinə dair xüsusi hesabatlılıq standartları işləyib hazırlamalıdır;

- KBA özünün ictimaiyyətlə, ələlxüsus QHT və KİV-lərlə səmərəli əməkdaşlığını təmin etmək üçün ictimai əlaqələrə məsul xüsusi struktura malik olmalı, müntəzəm olaraq vətəndaş cəmiyyəti institutları və medianın iştirakı ilə dəyirmi masalar və mətbuat konfransları keçirməlidir;

- KBA bələdiyyə təmsilçilərinin bilik və bacarıqlarının artırılması üçün xüsusi proqrama malik olmalı, bu istiqamətdə QHT-lərin mövcud potensialından bəhrələnməlidir;

- Bələdiyyələrin inkişafına kənardan resurs cəlb etmək məqsədilə beynəlxalq təşkilatlarla sıx əməkdaşlı əlaqələrinə malik olmalıdır;

- Hər il bələdiyyə qanunvericiliyi təhlil edilməli, aparılan təhlillər və toplanan rəylər əsasında qanunvericilik təşəbbüslərini parlamentə təqdim etməlidir;

- Bələdiyyə kadrlarının hazırlanması işinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün universitetlərlə əməkdaşlıq əlaqələri qurmalıdır.